

דברי תורה לפרשת השבוע משפטים שבת שקלים

מאת ד"ר רבקה רביב

אם חלילה היו נותנים לנו לסדר את התורה היינו מסמיכים את פסוק א לפסוק יב ומדלגים על פרשיות העבד והאמה העבריים. באופן כזה הפרשה הייתה לכאורה מסודרת להפליא. היא הייתה פותחת כך: "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׂים לְפָנֶיךָ" (פסוק א). "מִכָּה אִישׁ וְאִשׁ וְמוֹת יוּמָת (פסוק יב)". מפסוק יב בפרק כא ועד אמצעו של פרק כב (שמות כב, יד) הפרשיות עוסקות בדיני נזיקין והן סדורות באופן הדרגתי על פי העקרונות של גודל הנזק שנגרם ('מבחן התוצאה') והגורם המזיק (אדם או רכוש), כדלקמן: **פגיעה בנפש אדם** - רצח אדם במזיד ובשוגג, חטיפת אדם ומכירתו (דין הפגיעה בהורים זקוק להסבר נוסף), פגיעה בגוף האדם שאיננה כרוכה בהמתתו, פגיעה בנפש אדם על ידי רכוש; **פגיעה ברכוש האדם** - גניבת נכסים, גניבת בעלי חיים; פגיעה ברכוש על ידי רכוש (שור, רגל, אש), דיני שומרים.

מדוע חשוב היה לתורה לפתוח את הפרשה בדיני עבדים?

טרם שנשיב על כך נתבונן בהקשר של הפרשה - פרשיות המצוות שבפרשת משפטים (פרקים כא-כב) נמצאות בתווך שבין שתי פרשיות מתן תורה: פרקים יט-כ מתארים את מעמד הר סיני ואת עשרת הדברות, כשבסוף פרק כ ישנה פרשת מצוות קצרה הנוגעת לעבודת הקרבנות. ופרק כד המתאר את הברית שנכרתה בין ישראל לא-לוקיו במתן תורה. ללמדנו שמתן תורה היה אירוע הדדי - כמו שה' נתן את התורה (מעמד הר סיני בפרקים יט-כ) כך

ישראל קיבלו את התורה (הברית בפרק כד). יוצא אם כך שלפרשת משפטים (כמו לעשרת הדברות) יש מעמד מיוחד מבין פרשיות המצוות שבתורה והיא נבחרה לחבר בין שתי פרשיות מתן התורה.

מן ההקשר של הפרשה נחזור לדיון במבנה שלה ופתיחתה בדיני העבדים. קיים דמיון גדול בין פתיחתה של רשימת עשרת הדברות לפתיחתה של פרשת משפטים: "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּיַת עַבְדִּים" (שם כ, ב); "כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָרִי שֶׁשָׁנִים יַעֲבֹד וּבְשִׁבְעַת יָצָא לְחֻפְשֵׁי חָנָם. אִם בְּגִפּוֹ לְבָא בְּגִפּוֹ יָצָא אִם בְּעַל אִשָּׁה הוּא יוֹצֵאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ. אִם אֲדָנָיו יִתֵּן לוֹ אִשָּׁה וְיִלְדָה לוֹ בָּנִים אוֹ בָּנוֹת הָאִשָּׁה וְיִלְדֶיהָ תִּהְיֶיהָ לְאֲדֹנָיָהּ וְהוּא יָצָא בְּגִפּוֹ. וְאִם אָמַר יֹאמֵר הָעֶבֶד אֶהְבֵּתִי אֶת אֲדֹנָי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בְּנֵי לֹא אֲצַא חֻפְשִׁי. וְהִגִּישׁוּ אֲדָנָיו אֶל הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוּ אֶל הַדָּלֶת אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדָנָיו אֶת אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ וְעִבְדוֹ לְעֹלָם" (שם כא, ב-ו). כשם שהקב"ה כינה את עצמו כמי שהוציאנו "מבית עבדים" כך אנו מצווים ללכת בדרכיו ולהוציא את העבדים שברשותנו לחופשי. התורה מגבילה אותנו אם-כך ביכולת לשעבד אדם מישראל שעבוד עולמים. גם בנוגע לנכרים מצאה התורה דרך לשחרר את העבד והאמה הנוכריים: "וְכִי יִפֶּה אִישׁ אֶת עֵינָיו עֶבְדוֹ אוֹ אֶת עֵינָיו אֶמְתּוֹ וְשִׁחְתָהּ לְחֻפְשִׁי יִשְׁלַחְנוּ תַּחַת עֵינָיו. וְאִם שָׁן עֶבְדוֹ אוֹ שָׁן אֶמְתּוֹ יִפִּיל לְחֻפְשִׁי יִשְׁלַחְנוּ תַּחַת שָׁנוֹ" (שם, כו-כז).

הצבתו של רעיון החירות האנושית בראש פרשת משפטים מעידה שהתורה רואה בו רעיון יסודי האמור לכונן את אדניה של החברה האנושית. את הרעיון הזה "גילתה" החברה האנושית באיחור רב ורק במאות השנים האחרונות היא הטמיעה לתוכה את העוול הנורא שקיים בתופעת העבדות. כיום רעיון החירות רווח ומקובל מאד בחלקים רחבים של העולם ואנו זוכים לראות עין בעין איך הרעיונות הנשגבים של התורה משפיעים על העולם כולו.